

»Znanost je bolj zabavna kot fikcija«

Pogovor z Michelom Gondryjem

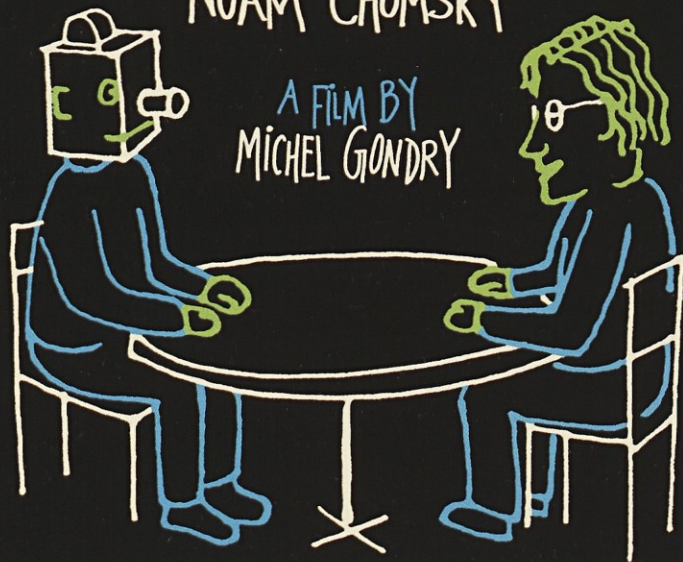
Matic Majcen

Michel Gondry (1963), avtor mnogih briljantnih videospotov in peščice celovečernih filmov, režiser in animator z otroško navihanostjo, je lani dopolnil 50 let, a mu organizatorji letošnjega Berlinala zaradi tega niso prizanesli z lažjim urnikom. Še več, tam se je znašel kar v dvojni vlogi: ne samo da je opravil delo žiranta v tekmovalnem programu, temveč je s sabo prinesel tudi svoj film *Is the Man Who Is Tall Happy?: An Animated Conversation with Noam Chomsky* (2014), dolgo nastajajoči projekt o Noamu Chomskemu. Celovečerec privzema obliko zanimive kombinacije več pristopov k filmskemu ustvarjanju, saj gre za preplet animiranega filma in dokumentarca, diskurzivnega filma in filmskega eseja ter tudi didaktičnega in metafilma. Najbolj posrečeno potezo v njem pa vsekakor predstavlja že samo soočenje dveh povsem nasprotnih osebnosti: Chomskega, večno resnega in analitičnega ameriškega lingvистa, ter Gondryja, igrivega francoskega animatorja, ki v svojem življenju ni bil niti blizu akademskim krogom.

IS THE MAN WHO IS TALL HAPPY?

AN ANIMATED CONVERSATION WITH
NOAM CHOMSKY

A FILM BY
MICHEL GONDREY

Zakaj ste kot osrednjo osebnost filma izbrali prav Noama Chomskega?

Ker je pomembna oseba. Pravzaprav je še veliko mislecev in znanstvenikov, s katerimi bi rad opravil intervju. Tudi s takšnimi, ki niso več živi. Preprosto čutil sem, da mora v tem trenutku to biti Chomsky.

Kakšen je bil njegov odziv, ko ste mu povedali, da pogovora ne boste snemali s kamero, temveč animirali?

Zamisel mu je bila všeč. Verjetno tudi zaradi tega, ker je povsem izven njegovega polja.

Zame je animacija način ustvarjanja, v katerem se počutim dobro, ker lahko s takim tipom podobe posežem globlje. Z njo lahko izrazim večjo kompleksnost, ki morda ne doseže ravni pogovora s Chomskim, je pa zagotovo bolj v ravnotežju z njo.

Ali on sam ni dovolj filmski, da bi ga preprosto snemali?

To je bilo že tolikokrat videno, v taki obliki ga lahko spremljate na konferencah. Nisem ga hotel na tak način posneti še enkrat, še posebej ker sem vedel, da mu ne bom znal

zastaviti najpametnejših vprašanj na svetu. Prav z animacijo naj bi vse skupaj naredil malce zanimivejše.

V film ste dali prizor, v katerem pravite, kako težko je z golimi rokami risati toliko animiranih prizorov. Je bil to najzahtevnejši projekt vaše kariere?

Ne, v resnici je bilo precej svobodno in sproščujoče, kljub temu da nikoli nisem bil prepričan, da ga bom res končal, saj sem bil večinoma zgolj sam s sabo. Imel sem veliko razlogov, da ga ne bi končal, saj me je stalno odnašalo drugam. Ves proces animacije je res zelo počasen, a vztrajal sem, zlasti zato, ker sem mu hotel pokazati končan film. Pristal je na sodelovanje, in če zadeve ne bi izpeljal, bi čutil, da mi je spodletelo. Če ne bi bil končan, ga nihče ne bi videl. Je pa res, da me je dokončanje tokrat bolj skrbelo kot pri kateremkoli drugem filmu, kjer začneš z veliko produkcijo in ga moraš končati, sicer izgubiš ves denar. Ali pa greš v zapor. Zagotovo pa ni bilo tako težko kot pri mojem prejšnjem filmu, *The We and The I* (2012), v bistvu so bile to zdaj prave počitnice.

Sami se pogosto norčujete iz svojega močnega francoskega naglasa, tokrat pa ste imeli nasproti sebe enega največjih lingvistov vseh časov. Ste se kdaj zavedli tega paradoksa?

Res je bilo smešno, že moja punca me je opozarjala na to. Že z njo, ki je Američanka, sem imel na začetku težave s komunikacijo. No, in zdaj me je zafrkavala, da bom delal intervju z najslavnejšim lingvistom, kar jih je kdaj živelo. Ampak za razliko od nje je bil Chomsky potrpežljivejši. Ker v filmu tudi sam izpostavim, kako zvenim neumno, je zaradi tega film nekoliko manj neumen.

Ste se kdaj poskušali znebiti naglasa?

Ne. Že ko smo morali kot učenci v šoli imitirati naglase z različnih delov Francije, nisem znal niti enega. Tudi če bi šel kot mlajši živet v ZDA, mi po mojem ne bi uspelo. Zadnje leto se trudim izgovarjati zlog *th*, ampak ga vedno izgovorim v napačni besedi in potem rečem: *I thay somesing*. Enostavno ne morem.

Sklepali bi, da bo nekomu, ki je bil vedno tako povezan z glasbo, to šlo lažje od rok.

Ampak jaz nimam nobenega glasbenega talenta! Še pójem povsem razglašeno. Edino, kar premorem, je dobro uho za razpozna-

vanje melodij. In nekaj zdravega razuma. To je vse. Poglejte, še zdaj sem rekel *thinging* namesto *singing*!

Ste vedeli za konflikt, ki ga je imel Noam Chomsky s Slavojem Žižkom?

Drugi so mi povedali o tem.

Človek bi mislil, da vam bo v tem pogledu Žižek bližji, ker je zaradi povezanosti z Lacanom veliko bolj francoski kot Chomsky, ki vendarle pripada povsem drugi tradiciji.

Res je, a če boste o tem vprašali Chomskega, vam bo rekel, da saj je poznal Lacana in da je bil zelo prijeten človek, vendar je govoril same neumnosti. Vsa ta freudovska in lakanovska tradicija, francoska psihologija in psihoanaliza temeljijo na napačnih predpostavkah. Saj niti ne vem toliko o tem, a vsakič, ko sem začel brati to literaturo, me je razjezila. Vedno vzamejo neko podobo in preko opisa te podobe dokažejo neko trditev, podoba pa je bila že v izhodišču napačna. Ta tip Derrida ... Rekel je, da je oko duša uma, ker se oko ne stara. Ampak to ni res. Če pogledate oči starih ljudi, boste videli, da imajo rob, kar pomeni, da se tudi sam organ stara. Kadar vam Chomsky postreže z nekim primerom, ste vsaj lahko prepričani, da drži.

Se vam zdi, da vas je do Chomskega pripeljalo močno francosko intelektualno in akademsko zaledje, ki vas je obkrožalo v Parizu?

Ne ravno. Tudi sicer ne maram preveč francoskih filozofov. Tudi oni govorijo samo neumnosti. Sartre je bil tako poln sam sebe. Pri Chomskem mi je všeč, da je poudarek drugje. Bolj je znanstvenik in aktivist kot pa filozof. V filozofijo ga umeščajo, res je bolj na njenem robu, a v resnici je bolj znanstvenik. Zato si samo želim, da bi lahko intervjuval Richarda Feynmana ali Nielsa Bohra, ljudi, ki so se ukvarjali s kvantno mehaniko in astrofiziko. Saj ne, da sem tudi sam super razgledan na tem področju, ampak uživam v tem. Preden grem spat, na youtube gledam videe o nevtronskih zvezdah, črnih luknjah, planetih ali zvezdah. Obstaja kanal, ki se imenuje Sixty Symbols in je v lasti Univerze v Nottinghamu. Tam objavljajo videe učiteljev, ki vzamejo neko témo in jo razložijo v desetih minutah. Berem tudi knjige o genetiki in biologiji. Saj vmes pozabim vse, kar sem prebral, a me zabava bolj kot fikcija.

V filmu spet obdelujete téme, ki vas zanimajo že od začetke kariere – kako delujejo možgani, kako deluje oko.

Res je, to me zanima. Gre za témo, ki ni bila nikoli razrešena. Zanimivo se mi je zdelo slišati njegove poglede. A moj pristop za razliko od njega ni nujno znanstveni. Ker se že dolgo ukvarjam z animacijo, iz prakse vem, kako človek dojema gibanje. Dobro poznam minimalno število kadrov na sekundo, ki je potrebno, da vidiš gibanje in ne posamezne podobe. To je 16 sličic na sekundo. Ko Chomsky govori o kontinuiteti smisla, je to sicer druga stvar, a se dotika istega problema delovanja možganov. To so koncepti, ki sem jih poskušal razumeti, še preden sem ga spoznal.

Koliko vajinih pogovorov ste morali poslušati še enkrat, da ste do potankosti razumeli, kaj je povedal?

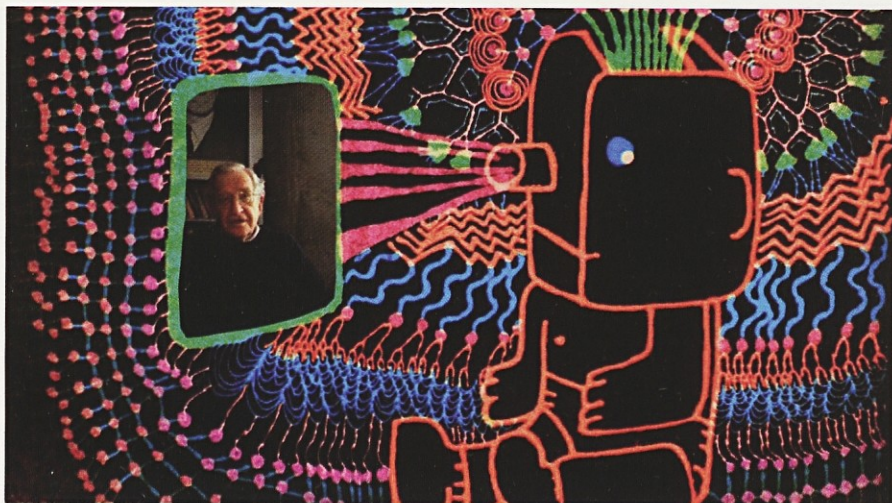
Vse! In to večkrat. En del sem si celo ne prestando predvajal v zanki. Recimo tisti odlomek na drevesu. V bistvu se za ta del še vedno trudim, da bi ga popolnoma razumel.

Ta téma percepcije in možganov je bila v zadnjem desetletju zelo dobro obdelana tudi v fikcijskem filmu. Vi sami ste s tem v 90. letih v svojih glasbenih videih prehiteli filme, kot so Matrica, Klub golih pesti, Memento, Izvor ipd. Kaj menite o Christopherju Nolanu in o njemu podobnih režiserjih, ki so se za vami množično začeli ukvarjati s kognitivno tematiko v fikciji? Zanič so (smeh)!...! Ne, saj se šalim. Po mojem

sploh nisem del te skupine. Ti ljudje delajo ogromne filme, ki prinašajo milijarde dolarjev, jaz pa tega nikoli nisem dosegel. Tako pač je. Včasih ljudi začne zanimati neka téma in zato vznikne na različnih mestih.

Večno sonce brezmadežnega uma (Eternal Sunshine of the Spotless Mind, 2004) je ena velikih mojstrov in tega trenda, a za razliko od naštetih ste vi s tem filmom zgolj nadaljevali téme, ki ste jih v glasbenem videu razvijali že dolga leta. Se vam ni zdelo, da so drugi zgolj skočili na vaš vlak?

Niti ne. Vzemimo primer Nolana. Ko smo že delali na *Večnem soncu brezmadežnega uma*, je do nas prišla novica, da on dela na *Memento* in da imata oba projekta nekaj podobnosti. Pravzaprav, ko je Charlie Kaufman izvedel za *Memento*, je hotel takoj prekiniti sodelovanje na našem filmu. To bi bila velika škoda. Bil je prepričan, da gre za popolnoma isto témo. S producentom sva ga morala kar pošteno obdelovati in mu govoriti, da delamo nekaj drugačnega in naj piše naprej. Tisti čas se je pojavil še en film, *Plačilo* (Paycheck, 2003, John Woo), posnet po zgodbi Philipa K. Dicka, v kateri nekemu tipu zbrišejo ves spomin. To se dogaja kar naprej. Ko so posneli film *Velik* (Big, 1988, Penny Marshall), je v istem letu izšlo pet filmov na točno isto témo – o nekom, ki je odrasel, pa gre nazaj v otroško telo ali obratno. In samo enemu je zares uspelo. Ne moreš pomagati. Ljudje se kar naprej sprašujejo, kako se lahko ista zgodba pojavi na različnih mestih v istem trenutku.

Zgodi se preprosto zato, ker če bi bil drug trenutek, se to ne bi zgodilo. Ne more se zgoditi drugače kot ob istem času. Če bi bilo kasneje, teh filmov ne bi bilo. Skupaj nastanejo zato, ker nimaš časa, da bi projekt prekinil, ko izveš, da nekdo dela na isti temi. Prav letos sta zunaj dva filma o Yvesu Saint Laurentu. Ljudje se sprašujejo, kako je to mogoče. Točno zato je mogoče, ker sta v istem trenutku. Če bi drug za drugega vedela dovolj zgodaj, ju sploh ne bi bilo.

Zakaj ne snemate več glasbenih videov?

Pravkar sem enega posnel, za Metronomy. Objavili ga bodo jutri ali pojutrišnjem. (Videospot *Love Letters* skupine Metronomy so na youtube objavili dan po intervjuju, op. a.)

Kaj pa Daft Punk?

Če bi me vprašala, bi z veseljem posnel kaj za njiju. Ne bom pa šel in težil, ali jima lahko posnamem videospot. Tu in tam si pišemo kak mejl. Pravkar sem jima poslal ta video Metronomy. Tako, malo v upanju. Saj drugače mi gre dobro, ne bom ravno prosjačil. Je pa res, da sta mi še vedno zelo všeč, in prav smešno je videti, kako popularna sta postala.

Zanimivi so tudi nekateri prijemi na vaši spletni strani. Tam imate denimo zavihek Gondrybutions, kjer vam lahko vsakdo pošlje svoj video, in če vam je všeč, ga objavite.

Tistih videov ne izbiram jaz.

Ne? Pa jih vsaj pogledate?

Ne. Te spletne strani sploh ne urejam jaz. Po pravici povedano sem sprva upal, da mi bo pomagala prodajati devedeje in knjige, da bom preko tega ustvaril nekaj prihodka.

Ampak portrete ste pa risali? (Op. a.: Gondry je leta 2009 na svoji spletni strani ponudil možnost, da na podlagi poslane fotografije za 20 dolarjev nariše vašo karikaturu. Kasneje je zaradi ogromnega povpraševanja ceno dvignil na 100 dolarjev, nakar je leta 2010 prenehal s tem.)

Tisto pa. Kakšnih 1.600 sem jih narisal.

Boste to spet počeli v prihodnosti?

Nikoli več! Popolnoma noro, koliko dela je s tem! Imam pa pripravljeno e-knjigo, ki še ni uradno izdana. V njej je izbranih tisoč portretov. To mi je dovolj, s tem sem zadovoljen.

Zdaj živite v New Yorku. Kaj vas je prepričalo v selitev?

Moral sem se, ko smo pripravljali *Večno sonce brezmadežnega uma*. Spoznati sem moral geografijo mesta in način življenja. Tam sem živel šest mesecev, preden smo začeli snemati, potem pa sem porabil leto in pol za montažo. Takrat sem moral s sabo pripeljati svojega sina. Z njegovo mamo sva

se ločila, ko je imel tri leta, ko sva se preselila, pa jih je imel enajst, zato sem ga pripeljal s sabo in počakal deset let, da je šel skozi šolo.

Kaj vam je kot filmarju najbolj všeč v New Yorku?

To, da ko imate zjutraj neko idejo, jo lahko popoldne uresničite. Toliko je različnih krajev, veliko energije in ljudi, ki so pripravljeni poskusiti nove stvari. V Franciji gre vse počasneje. New York je pač eno tistih mest, ki upravičijo vsa vaša pričakovanja. V bistvu sem že prej sanjal o njem, in ko sem res šel tja, je bilo točno tako kot v tistih sanjah. Ne v smislu, da bi bilo tako čarobno. Bil je točno tak, kot sem ga videl v sanjah.

Otroška igrivost in navdih sta zelo pomembna elementa vašega dela. Je odraščanje vašega sina pozitivno vplivalo na vaše ustvarjanje?

Je, ker sem se spet spomnil svojih občutkov, ko sem poleg njega gledal otroške televizijske oddaje. Všeč mi je postalo nekaj stvari Walta Disneyja, predvsem pa veliko animacije iz vzhodne Evrope, s Češkoslovaške, Poljske, iz Rusije, nekaj iz Italije in Anglije. Ko delam kaj v tej smeri, vedno občutim nekaj nostalgije, pa tudi vrne se mi ta občutek, kako sem takrat odkrival svet in je bilo vse bolj intenzivno. Ko si otrok, vsa odkritja občutiš močneje, kot pa ko si odrasel in imaš že toliko stvari v glavi. To je eden izmed razlogov, zakaj še vedno uporabljam take vrste podobe.

Imate občutek, da so ti pogovori s Chomskim vplivali na vaše nadaljnje delo, so vas kako spremenili?

Mogoče. V smislu, da sem tudi pri sebi razvil nekaj politične zavesti. Mogoče bom kdaj animiral kaj v zvezi z njegovim pojmom kontinuitete smisla, čeprav nisem prepričan, da ga v celoti razumem. Težko reči. Vsekakor me je malo spremenil. Zdaj sicer pišem zgodbo, ki temelji na mojih spominih. Gre za celovečerni film, neke vrste film ceste o dveh najstnikih, ki sestavita avto in gresta na pot po Franciji. Zadevo smo ravno začeli kazati naokrog. Snemati bi rad začel še letos.

